

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

18 februari 2009

ONTWERP VAN DECREET

**houdende de organisatie van coëxistentie van genetisch gemodificeerde gewassen
met conventionele gewassen en biologische gewassen**

HOORZITTING

VERSLAG

**namens de Subcommissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door de heer Stefaan Sintobin**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Jos De Meyer.

Vaste leden:

de heren Stefaan Sintobin, Frans Wymeersch;
de heer Jos De Meyer, mevrouw Tinne Rombouts;
de heren Karlos Callens, Jul Van Aperen;
de heer Bart Martens, mevrouw Els Robeyns.

Toegevoegde leden:

de heer Jef Tavernier;
de heer Mark Demesmaeker.

Zie:

1885 (2008-2009)

- Nr. 1: Ontwerp van decreet
- Nrs. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: In eerste lezing aangenomen artikelen

INHOUD

	Blz.
I. AFZONDERLIJKE TOELICHTING DOOR DE SPREKERS.....	4
1. De landbouworganisaties.....	4
1.1. Boerenbond.....	4
1.2. Algemeen Boerensyndicaat (ABS).....	5
1.3. BioForum.....	6
2. De milieuorganisaties.....	8
2.1. Bond Beter Leefmilieu.....	8
2.2. Vlaams Overlegplatform voor Duurzame Ontwikkeling (VODO).....	9
3. De wetenschappelijke organisaties.....	10
3.1. Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie (VIB).....	10
3.2. Universiteit Gent.....	12
II. VRAGEN VAN DE SUBCOMMISSIE.....	13
1. Vragen aan de vertegenwoordigers van de landbouworganisaties.....	13
2. Vragen aan de vertegenwoordigers van de milieuorganisaties.....	17
3. Vragen aan de vertegenwoordigers van de wetenschappelijke organisaties.....	19

DAMES EN HEREN,

Op 27 januari 2009 hield de Subcommissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid de volgende hoorzitting met vertegenwoordigers van landbouw-, milieu- en wetenschappelijke organisaties.

I. AFZONDERLIJKE TOELICHTING DOOR DE SPREKERS

1. De landbouworganisaties

1.1. Boerenbond

De heer Peter Van Bossuyt, Boerenbond: De uitgangspunten van mijn uiteenzetting zijn de besluiten van het congres 2006, die de basis vormen van onze syndicale standpunten. Beleidslijn 108 van dat congres zegt duidelijk dat de Boerenbond kiest voor genetisch gemodificeerde organismen (ggo's) op voorwaarde dat ze door Europa op een wetenschappelijke basis erkend zijn en dat ze op een rendabele wijze in Vlaanderen kunnen worden geteeld. Dat houdt in dat de Boerenbond vertrouwen heeft in de Europese procedure en dat hij heel wat kansen ziet in de genetisch gemodificeerde producten, onder meer op vlak van oogstzekerheid, verhoging van de productie, milieuvriendelijkheid, productkenmerken en hogere toegevoegde waarde. Gunstige productiekenmerken zijn onder meer de droogteresistentie en de productie van fytase via maïs.

De Boerenbond hecht belang aan het behoud van de keuzevrijheid. Dat vergt een duidelijke reglementering over de zuiverheid drempel van zaaizaden en een betaalbaar patentenbeleid, ook voor diegene die het ggo-gewas wil gebruiken. Beide elementen zijn niet geregeld in het ontwerp. De Boerenbond kiest dan wel voor ggo's maar vindt dat er snel werkbaar co-existent voorwaarden moeten komen. Slechts zo wordt de keuzevrijheid gegarandeerd. Dat is de reden waarom de Boerenbond medewerking verleende aan het Co-existent ontwerp.

Kortom de beleidslijn bevat twee belangrijke elementen: keuzevrijheid voor de consument en de producent en een werkbaar schaderegeling, die door de richtsnoeren van Europa mogelijk gemaakt is.

Een andere beleidslijn die heel belangrijk is in het kader van de uitwerking van het ontwerp, is beleids-

lijn 115, de goldplatingbeleidslijn. Bij de omzetting van Europese milieuwetgeving in de federale of in de Vlaamse wetgeving, moet goldplating vermeden worden. Vlaanderen en België mogen de beste leerlingen van de Europese klas zijn en de toepassing van de richtlijnen nastreven, maar mogen niet heiliger zijn dan de paus. Het Co-existent decreet moet dus gaan over de twee doelen die ook Europa naar voren schuift: het garanderen van de keuzevrijheid en het vergoeden van de economische schade.

De Europese richtsnoeren volgen, betekent dat het ontwerp de mogelijkheid biedt, op vrijwillig verzoek van alle betrokken landbouwers, bepaalde zones als ggo-vrij af te bakenen. De Boerenbond vraagt dat de voorwaarden die Europa aan dergelijke zones koppelt, ook worden geïmplementeerd in de regelgeving.

De goldplatingrichtlijn geldt ook voor de bioteelten. De Boerenbond vindt dat er geen afzonderlijke regeling moet zijn voor bioteelten. Sinds 1 januari 2009 geldt immers ook voor de bioteelten de 0,9 procentnorm voor genetisch gemodificeerde producten. Daardoor worden de melding- en isolatieafstanden zowel voor de gangbare als de biologische teelten gelijkgeschakeld. Op het vlak van de economische schade hoeven er geen afzonderlijke tolerantiedrempels en zuiverheidnormen te zijn.

Nieuwe biotechnologische initiatieven en teelttoepassingen moeten bij de introductie duurzaam en maatschappelijk verantwoord zijn. Als er een wetenschappelijke basis is, moet die gevolgd worden. Een co-existent regeling moet daarenboven de vrije keuze van de maatschappij garanderen. De consument heeft belang bij keuzevrijheid. Dat Test-Aankoop ggo-resten in bepaalde verwerkte producten aantreft, bewijst het maatschappelijke belang van een degelijke co-existent regeling en een transparante etikettering.

Bij de beoordeling van het ontwerp vertrok de Boerenbond van een aantal uitgangspunten. Ten eerste moeten het ontwerp en de concretisering ervan werkbaar zijn. Sinds de eerste teksten zijn er al heel wat verbeteringen. De administratieve overlast is verminderd. Dat betekent niet dat het ontwerp geen administratieve verplichtingen schept, maar dat is onvermijdelijk.

Een ander belangrijk aspect is dat het ontwerp technisch haalbaar moet zijn. Dat geldt ook voor de uitvoeringsbesluiten en eventuele amendementen van de commissieleden. Ook een eenvoudige en doelmatige

bemonstering is nodig. Daarbij worden er wel stalen genomen tijdens de teelt en bij de oogst, maar die worden pas geanalyseerd als er iets verkeerd loopt.

Werkbaarheid heeft ook een financieel aspect. Als de bijdrage aan het fonds jaarlijks aangepast wordt, kunnen de telers en producenten moeilijk een langetermijnplanning maken. De analysekosten bij de inmenging mogen alleen maar aangerekend worden als de analyse een besmetting aantoonst. Het gaat niet op om in het wilde weg te analyseren en alle kosten daarvoor door te rekenen.

De Boerenbond vraagt ook de invoering van een soepele procedure tot intentieverklaring. In die intentieverklaring engageert een ggo-teler zich om de producten van zijn burens op te kopen, als er vermenging is met de ggo's. Op die manier wordt een schadevergoeding overbodig en betaalt de persoon in kwestie rechtstreeks aan zijn buur. Die werkwijze zou de werking van het fonds efficiënter maken.

De Boerenbond vraagt verder duidelijkheid, op de eerste plaats van de besluiten. Het gaat immers om een kaderdecreet, heel wat hangt af van de uitvoeringsbesluiten. Zo moeten er onder meer besluiten komen over de economische schade en de meldingsvoorwaarden. De Boerenbond vraagt dat de sectoren maar ook de landbouwers daar nauw bij betrokken worden.

De Boerenbond is het niet eens met de gedeeltelijke vergoeding. Als er schade is, moet die volledig vergoed worden. Het mag niet gebeuren dat als er te weinig geld in het fonds zit, de laatste dossiers minder middelen krijgen. Iedereen heeft recht op een evenwaardige behandeling.

Het federale en het Vlaamse niveau moeten hun regels op elkaar afstemmen. Er is al langer een register op federaal niveau, het ontwerp voert ook een register in. Eén volstaat echter. Een ander belangrijk element is teeltgerichtheid. De Boerenbond aanvaardt dat er per gewas een apart besluit gemaakt wordt met de melding- en isolatieafstand en mogelijke bijkomende teeltvoorwaarden. Terwijl andere uitvoeringsbesluiten door de Vlaamse Regering genomen worden, zijn deze belangrijke teeltbesluiten ministeriële besluiten. De teeltgerichte besluiten moeten worden opgesteld met de nodige realiteitszin en moeten op een verantwoorde wijze wetenschappelijk onderbouwd worden. Afstandsregels moeten gebaseerd zijn op wetenschappelijke teelttechnische maatregelen en kunnen geen middel zijn om ggo's in bepaalde regio's te weren, zoals in Wallonië.

Een laatste aspect komt ook voor in adviezen van de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen (Minaraad) en de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV). Het ontwerp van decreet zou te beperkend zijn en dus de impact op natuur en de hobbylandbouw niet in rekening brengen. De Boerenbond wijst erop dat bij de Europese erkenning nagegaan wordt welke impact een bepaald organisme heeft. Die beoordeling hoort niet thuis op Vlaams niveau. De Europese markttoelating wordt trouwens elke tien jaar herzien. Op dat moment wordt de impact herbekeken.

De Europese richtlijnen zijn gefocust op het voorkomen van economische schade. Hobbylandbouw lijdt geen economische schade. De Boerenbond vraagt de richtlijnen toe te passen maar niet te verstrengen.

Om erop te wijzen dat het over meer gaat dan alleen maar maïs, soja en koolzaad, geef ik het voorbeeld van de schurftresistentie in de appelteelt. Men heeft een resistentie uit de wilde appels gehaald om het in de huidige waardevolle soorten in te brengen. Dat heeft al heel wat voordelen opgeleverd. Nu is het technisch mogelijk om twee andere resistentieën uit andere appelsoorten in te brengen. Dat zou zorgen voor een duurzamer oplossing. Dat kan vandaag niet omdat de techniek van cisgenese ook als genetische modificatie beschouwd wordt. De kwestie is dus veel ruimer dan sommigen denken.

1.2. *Algemeen Boerensyndicaat (ABS)*

De heer Guy Depraetere, Algemeen Boerensyndicaat (ABS): In de meeste dossiers neemt het ABS een duidelijk standpunt in. Het ggo-verhaal is echter zo complex dat we er niet uit raken. Het blijft een dilemma. Enerzijds bieden ggo's enorme mogelijkheden om tal van problemen op te lossen, anderzijds zijn er toch een aantal knelpunten.

Ggo's bieden een groot opbrengstpotentieel. Bij ggo's zijn gewasbeschermingsmiddelen veel minder nodig. In de aardappelteelt wordt jaarlijks ongeveer 19 maal gespoten tegen de aardappelplaag. De Europese Commissie heeft beslist om op termijn heel wat fyto-producten te verbieden, ook daarvoor kunnen ggo's een oplossing bieden. De ggo-vrije veehouderij krijgt concurrentiehandicap ten opzichte van de ggo-veehouderij, vermits de ggo-grondstoffen steeds goedkoper worden. De ggo-vrije teelten worden steeds schaarser.

Het syndicaat blijft bezorgd over een aantal factoren. Er zijn nog te weinig gegevens over het contaminatierisico en te weinig gegevens over het gevaar voor de

biodiversiteit. Bij ggo's wordt het zaaigoed gemonopoliseerd, telers worden afhankelijker van multinationals en het zaaigoed is duur. Een hoge en efficiënte productiecapaciteit werkt overproductie in de hand met lagere prijzen tot gevolg.

De vraag blijft echter hoelang we de boot kunnen afhouden. We moeten nuchter blijven. We mogen ons niet laten meeslepen door stemmingmakers en door media-acties. Hoewel wetenschappers elkaar soms tegenspreken, kunnen we niet anders dan een goed overwogen wetenschappelijk standpunt volgen en dienen we geval per geval het potentiële risico van de ggo-teelt te onderzoeken. Indien zou blijken dat er een reëel risico is, kan de overheid dergelijke producten niet toestaan. Indien het tegendeel zwart op wit bewezen is, mogen we niet hypocriet zijn.

Er zijn al heel wat transgene variëteiten, een kleine 50, erkend in Europa. In Spanje en andere Middellandse Zeelanden zijn er almaar meer ggo-teelten. De trein lijkt niet meer tegen te houden. Daarom zijn co-existentieregels onontbeerlijk. De wetenschap moet goed onderzochte voorzieningen, afstanden en normen voorstellen, want zij is, samen met de overheid, de verdediger vóór de goal op het voetbalveld.

Vanaf het ogenblik dat er werkelijk een contaminatierisico bestaat, is een co-existentie niet meer mogelijk, zeker niet in een klein land met vele kleine percelen. ABS vraagt dat de co-existentieregels zeer streng zijn. Hiermee willen we de landbouwers zoveel mogelijk beschermen tegen zichzelf en tegen aansprakelijkheidclaims. Het blijft trouwens onduidelijk wie verantwoordelijk is voor een contaminatie. Is het de multinational of de kleine boer? Vraag is ook of ggo-teelten geen hypotheek leggen op de grond en de pacht.

ABS pleit veeleer voor een aangepaste burgerlijke-aansprakelijkheidverzekering, dan voor een fonds. Bij een fonds blijft de vraag of er steeds voldoende financiële middelen zullen zijn en wie er voor de schade moet opdraaien als de middelen van het fonds uitgeput zijn. De vraag is ook hoe de schade bepaald moet worden. Of is er verregaande willekeur mogelijk? Het is ook niet duidelijk hoe het oorzakelijk verband tussen daad en schade te bewijzen zal zijn als bijvoorbeeld twee ggo-producenten in dezelfde buurt gelegen zijn. En wat als de co-existentieregels toch gerespecteerd zijn? Er is nog veel werk aan de winkel.

Voor ABS staan gerechtelijke vervolgingen niet in verhouding tot de straf. Die moeten dus uit het ont-

werp geschrapt worden. De bewijslast is complex. Om die reden en om de zaak niet nodeloos ingewikkeld te maken, vraagt ABS om de verantwoordelijkheid van de producent te beperken tot het respecteren van de co-existentieregels. Als een ggo-teler zich houdt aan de regels, is hij verder niet verantwoordelijk.

Bewust of onbewust wordt een zware drempel ingevoerd voor de ggo-teelt in Vlaanderen. Niet alleen is er de aansprakelijkheidskwestie, maar tevens is er de verregaande bijkomende administratie. Telers zullen tweemaal nadenken vooraleer ggo's te telen.

De boeren hebben geen moeite om te gaan voor een ggo-vrije landbouw, maar dan moet de maatschappij bereid zijn om de meerkost te betalen. Zo de maatschappij of meer specifiek de grootdistributie dat niet wenst te doen en niet consequent is, zullen de boeren kiezen voor hun economische voordeel.

1.3. *BioForum*

Mevrouw An Jamart, BioForum: Voordat ik inga op het ontwerp van decreet dat de co-existentie tussen verschillende productietypes moet garanderen, sta ik stil bij het waarom van de introductie van transgene gewassen in landbouw. Het gaat in feite om een uitbreiding van het heersende agro-industriële paradigma. Dat staat tegenover de alternatieven die zich herkennen in het paradigma van een rurale ontwikkeling gebaseerd op een leefbare multifunctionele duurzame landbouw.

Het gezagwekkende rapport van het International Assessment of Agricultural Science and Technology for Development (IAASTD) concludeert eveneens dat problemen in de landbouw veeleer op te lossen zijn door laagtechnologische oplossingen (low-input) dan door de ontwikkeling van gentechnologische gewassen. De ecotechnologie is een opkomende wetenschapstak met grote voordelen ten opzichte van gentechnologie. Die ecotechnologie is bijvoorbeeld niet afhankelijk van grote multinationals en brengt de onafhankelijkheid van de lokale boeren niet in het gedrang. BioForum pleit dan ook voor meer onderzoek naar de ontwikkeling van duurzame beheermethoden.

Co-existentie gaat niet over het grote gelijk maar over evenwaardigheid. Landbouwsystemen moeten evenwaardig naast elkaar kunnen bestaan. Vandaag gaat het debat over de quasi onmogelijkheid tot co-existentie gezien de onbewuste maar onomkeerbare introductie van ggo's in het leefmilieu. De EU-richtlijn 2001/18 zou daartegen garanties bieden via pre-

ventie- en voorzorgprincipes zoals die gelden in de lidstaat. De vraag is echter of de keuzevrijheid van consument en producent gegarandeerd is.

Er wordt steeds verwezen naar de niet-bindende richtsnoeren (2003/556/EG) die uiteindelijk enkel aanbevelingen zijn. BioForum is samen met zijn partners vragende partij voor een Europees bindend forum. Dat zou het juridische vacuüm kunnen wegwerken.

Het advies van 2004 van de gespecialiseerde afdeling Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu van het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) gaat uit van het voorzorgprincipe dat de vervuiler betaalt. Het advies wil economische, sociale en culturele aspecten opnemen en de mogelijkheid om ggo's te verbieden.

Een resolutie van het Vlaams Parlement (*Parl. St.* VI. Parl. 2002-03, nr. 1799/5), en een verslag van de Europese Raad van Ministers bevestigen dat het voorzorgprincipe een centraal uitgangspunt is. De Raad vervolgt in haar verslag dat betrouwbare prognoses over het al dan niet mogelijk zijn van co-existentie echter ontbreken. BioForum besluit daaruit dat het te vroeg is voor het Co-existentiedecreet.

Duurzame ontwikkeling is opgenomen in de Grondwet. Het voorzorgprincipe is daar de concretisering van. Het principe staat in veel beleidsbrieven, maar in weinig wetteksten.

In verordening 834/2007, de zogenaamde Europese biowetgeving staat in de overwegingen: “Ggo's en producten die zijn geproduceerd met of door ggo's, zijn onverenigbaar met het concept van de biologische productie en het beeld dat de consument heeft van biologische producten. Daarom mogen ggo's niet worden gebruikt in de biologische landbouw of bij de verwerking van biologische producten. Het doel is om tot een zo laag mogelijke aanwezigheid van ggo's in de biologische producten te komen. De bestaande drempelwaarden voor de etikettering worden opgevat als maxima die uitsluitend verband houden met de onvoorziene en technisch niet te voorkomen aanwezigheid van ggo's.” Thijs Etty, specialist milieurecht stelt voor om 0,1 percent als drempel te hanteren en niet 0,9 percent want die norm heeft geen enkele wetelijke basis in de Europese regelgeving.

BioForum stelt daarom voor om een amendement 3 toe te voegen: “Officieel erkende teeltlastenboeken waarin uitdrukkelijke teeltvereisten ten aanzien van

ggo's zijn opgenomen, en die door ter zake geaccrediteerde, neutrale derden worden gecontroleerd, hebben te allen tijde het recht in het kader van de co-existentie strengere tolerantiedrempels te hanteren dan de algemeen geldende 0,9 percent.”

Loonwerkers en transport vormen de grootste risico's op besmetting, ook buiten de meldingafstand. Dat is de reden waarom BioForum een clause over de loonwerkers wil opnemen bij de aansprakelijkheid en de informatieplicht. Om de contaminatie via transport uit te sluiten wordt gevraagd om bij transport van ggo's een rittenstaat te voegen waarin de laatste drie of vijf ritten worden genoteerd, samen met de uitgevoerde reinigingen. Een code van goede landbouwpraktijken kan de opleiding van loonwerkers bevatten.

Een verplichte aansprakelijkheidsverzekering is niet mogelijk. De verzekeraar is niet bij machte de mechanismen van de verzekeraar gebaseerd op wederkerigheid van risico's hier op toe te passen. De verzekeraars beroepen zich in de meeste gevallen op het voorzorgprincipe en sluiten daarom ggo's uit van burgerlijke aansprakelijkheid.

BioForum pleit voor een objectieve aansprakelijkheidsregel. De schade wordt onmiddellijk naar de producent van ggo's gekanaliseerd omdat die een bepaalde zeggenschap heeft over een door hem in het leven geroepen risicofactor. Dit is een bekende term in de rechtsleer.

Volgens de rechtspraak gaat schade verder dan economische schade en omvat ze alle vormen van schade: zie het juridische advies uit 2008 van de heer Robin Slabbinck van LDR-Advocaten. Daarom stelt BioForum voor om artikel 7, §1, als volgt te wijzigen: “Deze bijdragen worden uitsluitend aangewend voor het volledig of gedeeltelijk vergoeden van geleden schade als vermeld in artikel 14, en de hieraan verbonden directe en indirecte kosten voor zowel onmiddellijke als vertraagd optredende schadelijke effecten. Het fonds dient zo georganiseerd te worden dat alle schade kan uitgekeerd worden.” De overheid moet bij de ggo-telers daarvoor de nodige middelen verzamelen onder de vorm van bijdragen van alle telers en boetes van de wetsovertreders onder hen. Volgens de financiële inspectie is dat een belasting waarover het parlement beslist. Die belasting moet volstaan om alle schade te dekken.

Voor BioForum moet het register openbaar zijn. BioForum stelt ook voor om een register van ggo-vrije

gronden in te stellen. Op die manier krijgen zowel conventionele als biotelers die ggo-vrij willen produceren en hun bedrijf willen vrijhouden van ggo's, minimaal dezelfde rechten en kansen als diegenen die van plan zijn ggo's te telen.

De memorie van toelichting bevat heel wat evaluatieaspecten die in het ontwerp zelf niet behandeld worden: de schade aan hobbytelers, de rol van loonwerkers en eventuele hiaten met betrekking tot de milieuschade. Tal van uitvoeringsbesluiten moeten nog uitgewerkt worden. BioForum dringt erop aan dat daarover advies gevraagd wordt van de Minaraad en van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV). Het rekent ook op grondig overleg met de minister. Bij de bepaling van de isolatieafstanden moet rekening worden gehouden met drie parameters van besmetting: besmetting via zaden, besmetting via machines en besmetting via kruisbestuiving. De 'decision table for determining isolation distances' opgesteld door het 'Institute for Prospective Technological Studies' (IPTS), moet daarbij een leidraad zijn. Ggo-vrije zones moeten een realistische oppervlakte hebben: maximaal 250 hectare zoals in Wallonië en geen 1000 zoals nu bepaald is.

Als ketenorganisatie, is BioForum voorstander van een ketenbenadering. In het advies van de Minaraad en de SERV staat: "Het vraagstuk van de co-existentie gaat niet alleen over het economische luik van de landbouw. De benadering van de gehele keten van de levensmiddelenindustrie van verwerkingsfase tot handel en catering en het samengaan met natuur en ecosystemen zijn ook van belang in dit debat. Bij elke stap in de keten verhoogt het risico op besmetting. Zal dit allemaal op de producent verhaald worden?" BioForum denkt dat daarvoor bijkomende wetgeving nodig is. In een persbericht pleit Fedis (Belgische Federatie van de Distributie) voor voldoende garanties in het Co-existentiedecreet zodat de consument een vrije keuze kan hebben.

Tot slot verwijst BioForum naar de reguleringsimpactanalyse: "De vermenging tussen verschillende productietypes zal niet kunnen vermeden worden. De producent zal niet de vrije keuze hebben over welk productietype hij teelt en de consument zal mogelijk in de toekomst geen Vlaamse ggo-vrije producten meer kunnen kopen. Conventionele en biologische gewassen zullen mogelijk verdwijnen."

2. De milieuorganisaties

2.1. *Bond Beter Leefmilieu*

De heer Jan Turf, Bond Beter Leefmilieu (BBL): BBL is een zeer koele minnaar van de transgene landbouw. BBL zou die weg niet inslaan omdat hij meer nadelen en risico's ziet dan voordelen. Dat is echter niet meer aan de orde, het komt er nu op aan om de ontwikkeling in goede banen te leiden. Daarom heeft BBL ervoor gekozen om niet alleen te participeren in de totstandkoming van de co-existentieregeling, maar er ook sterk op aan te dringen. Daarmee kunnen de risico's immers ingeperkt worden. Die houding blijkt onder meer uit het feit dat BBL samen met de Minaraad en de SERV een eenparig advies uitgebracht heeft. In het advies formuleren BBL en Boerenbond samen een aantal voorstellen om lacunes van het ontwerp weg te werken. BBL wil nu vooral een sterk Co-existentiedecreet dat rechtszekerheid biedt en wetenschappelijk onderbouwd is.

Ik zal wijzen op een aantal hiaten en tekortkomingen van het co-existentieontwerp in de hoop dat het parlement daarmee rekening zal houden. Eventuele schade aan soorten en habitat wordt niet in het Co-existentiedecreet geregeld. Dat was trouwens helemaal niet de bedoeling van de Europese Commissie. BBL pleit er niet voor om het in voorliggend ontwerp te regelen, maar wijst erop dat ook het Milieuhandhavingsdecreet een beperkt toepassingsveld kent. Voor schade aan een aantal soorten en habitat bestaat er geen regeling. Het is nodig dat die schade-regeling er is vooraleer ggo's geïntroduceerd worden. Het Vlaams Parlement heeft een rol in het vullen van dit vacuüm.

Niet elke vorm van economische schade aan de niet-transgene landbouw wordt in het ontwerp geregeld. De kosten voor analyse en eventuele bijkomende certificering worden gecreëerd door de transgene landbouw, maar de kosten worden afgewenteld op de niet-transgene landbouw. Distributieketens en consumenten zullen immers garanties vragen dat er geen transgene elementen hoger dan een bepaalde drempel, in hun producten aanwezig zijn. Boeren in de traditionele of de biolandbouw zullen die garanties op eigen kosten moeten leveren. Het zou zinvol zijn

dat het fonds gecreëerd voor diegenen die ggo's willen aanplanten, ook die kosten draagt. De mengvoederfabrikanten van Bemefa signaleren nu al dat de prijzen van de niet-genetisch gewijzigde sojagrondstoffen uit Brazilië te hoog worden door de bijkomende certificering en garanties en door het gescheiden transport. Voor de traditionele landbouw maken die kosten het verschil tussen overleven en ten onder gaan.

Een derde hiaat in het ontwerp van decreet stond ook al in het Minaraadadvies. Naast de vermenging op het veld, creëert de transgene landbouw ook een ernstig risico op vermenging via gemengd gebruik van materiaal. De loonwerkers bewerken immers de velden van de transgene en de niet-transgene landbouw met dezelfde machines. Het ontwerp van decreet bevat geen regeling voor de juridische verantwoordelijkheid van de loonwerker.

Een volgend aspect zijn de isolatieafstanden. Het bepalen van isolatieafstanden wordt overgelaten aan de uitvoerende macht. Het ontwerp bepaalt onvoldoende helder aan welke criteria die uitvoerende macht zich moet houden. Voor BBL zijn er twee criteria cruciaal. Besmetting moet onbedoeld en technisch niet te voorkomen zijn. Dat betekent dat alle technische mogelijkheden moeten aangewend zijn om besmetting te voorkomen. Het tweede element is dat de wettelijke grens van 0,9 percent transgeen materiaal in het eindproduct niet overschreden wordt.

Vermenging mag dus enkel het gevolg zijn van 'onbedoelde en technisch niet te voorkomen' contaminatie. De IPTS-studie in opdracht van de Europese Commissie vormt voorlopig het wetenschappelijke basiswerk voor beslissingen. Die studie geeft aan dat onbedoelde en technisch niet te voorkomen contaminatie in het geval van maïs onder de 0,1-percentdrempel ligt. Technisch is het blijkbaar mogelijk te garanderen dat er niet meer dan 0,1 percent contaminatie is. De uitvoeringsbesluiten moeten dat dan ook verzekeren.

Als het product zijn marktwaarde niet wil verliezen, moet het onder de drempel van 0,9 percent blijven. Dat betekent niet dat er al op het veld een vermenging van 0,9 percent mag zijn. De isolatieafstanden moeten dus op een strengere norm berekend worden. Er zijn immers andere potentiële bronnen van besmetting. Niet alleen kan het zaaigoed zelf transgene elementen bevatten, bijvoorbeeld 0,5 percent, maar ook materiaalgebruik of de verdere verwerking kunnen transgene elementen in het eindproduct brengen. In

de praktijk komt dit neer op een ruimte van maximum 0,1 percent voor vermenging door de nabijheid van transgene teelten. Kortom, isolatieafstanden moeten steeds berekend zijn op het terugdringen van de potentiële vermenging tot op het niveau van het technisch onvermijdelijke. Isolatieafstanden moeten steeds becijferd zijn op het terugdringen van potentiële vermenging tot onder de 0,1 percent. Beide normen moeten samen gelezen worden.

2.2. *Vlaams Overlegplatform voor Duurzame Ontwikkeling (VODO)*

De heer Koen Dhoore, Vlaams Overlegplatform voor Duurzame Ontwikkeling (VODO): BioForum en BBL vertolkten net het standpunt dat ook VODO huldigt. Het zou me niet moeilijk vallen hun argumenten te herhalen, maar ik vraag de parlementsleden om de dossiers van de beide sprekers grondig door te nemen en hun voorstellen ter harte te nemen.

VODO zal zich vandaag beperken tot algemene vaststellingen en principes die belangrijk zijn om het ontwerp van decreet te beoordelen. Aan co-existentie en ggo's wordt weinig ruchtbaarheid gegeven. Zowel de boeren als de consumenten zijn verontrust en verontwaardigd als ze de inhoud van het ontwerp vernemen. VODO zal drie belangrijke principes meegeven en drie belangrijke feiten uit het ontwerp behandelen.

De bevolking verwacht dat een co-existentieontwerp de co-existentie waarmaakt. Zowel de memorie als artikel 2 van het ontwerp definiëren de co-existentie op zijn smalst. Het gaat niet over het gelijkwaardig samengaan van productiemethodes maar over het samengaan van productiemethodes en van daaruit de keuzevrijheid van de producent vrijwaren. Daarenboven versmalt het ontwerp het werkterrein tot een louter economische kwestie. Dat kan niet het doel zijn van een co-existentieregeling. De bevolking verwacht dat het gelijkwaardig en gescheiden samengaan van de productiemethodes mogelijk gemaakt wordt.

Dit land kent het samengaan van de productiemethodes al vele jaren. Sinds jaar en dag bestaan conventionele, geïntegreerde en biologische landbouw naast elkaar. Vele decennia lang heeft de biologische landbouw zijn eigen ketengaranties georganiseerd en verzorgd, zonder dat het bestaan zelf van de teeltmethode ook maar enige invloed had op welke andere

teeltmethode ook, en zonder dat enige flankerende wetgeving nodig was.

Pas als ggo's ingevoerd worden, is een co-existentieregeling dringend nodig. Het is duidelijk dat met ggo's uiterst omzichtig moet worden omgesprongen. Beschermende en beperkende maatregelen in de co-existentiewetgeving zullen eenduidig moeten zijn. Een co-existentiewetgeving bevat een aantal beperkende maatregelen en een aantal beschermende maatregelen. De bescherming geldt de ggo-vrije producties en de beperkingen de producties van ggo's. Het ontwerp van decreet draait die eenduidige richting om: ggo-vrije ketens krijgen beperkingen opgelegd, bijvoorbeeld bezwaarprocedures en beperking van schadeclaims, ggo-ketens worden echter beschermd.

Een van de vorige sprekers pleitte voor werkbare maatregelen. De opmerkingen van de landbouworganisaties blijven trouwens in het algemeen nogal theoretisch.

In het najaar worden op enkele weken tijd in Vlaanderen grosso modo 210.000 hectare akkerbouwteelten geoogst met tussenkomst van loonwerkers, 135.000 hectare maïs, 30.000 hectare suikerbieten en 40.000 hectare aardappelen. Welke loonwerker zal bereid zijn de machines te reinigen tussen de oogst van een ggo-gewas en een ggo-vrij conventioneel of biologisch gewas zodat er geen vermenging plaatsvindt? Zal de loonwerker steeds op de hoogte zijn van het feit dat hij een ggo-teelt oogst en dus bereid zijn om uit voorzorg zijn materiaal te reinigen? Bioboeren vinden nu al bijna geen loonwerkers die bereid zijn om na een oogst in de traditionele landbouw hun transportmiddelen en oogstwerktuigen te reinigen vooraleer bioproducten te oogsten. De regeling in het ontwerp garandeert binnen de kortste keren zware vermengingen.

Economische schadevergoeding zou zagezegd voldoende zijn. De hobbyboeren en hobbytuinders worden niet als economisch betrokkenen beschouwd. Doel van co-existentie moet echter zijn de keuzevrijheid van de voedselproductie vrijwaren en dan niet alleen op het niveau van de grote voedselproducent. Zo hebben bijen een visueel geheugen voor een omliggende ruimte met een straal van ongeveer 3,5 kilometer. Ze kunnen op grote afstand stuifmeel halen. De imkers zijn dan misschien geen professionele telers, maar hun honingproductie staat wel onder controle van het FAVV (Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen). Controle op de aanwezigheid van ggo's kan voor hen zeer verstrekkende gevolgen hebben inzake productaansprakelijkheid.

Europa eist een co-existentieregeling, Vlaanderen zou ggo-productie niet kunnen verbieden. Maar eigenlijk is het eenvoudig. Het volstaat de voorwaarden voor ggo-vrije zones op te leggen aan ggo-telers. Vlaanderen voldoet dan aan de Europese richtsnoeren, maar er zullen geen ggo's gekweekt worden.

Waarom zijn er zoveel tegenstanders van de co-existentie? Dat heeft te maken met het feit dat de co-existentie ingaat tegen de grondprincipes van de boeren. Zowel bio- als traditionele boeren hebben immers respect voor de autonome identiteit van levende wezens, planten, micro-organismen en dieren. Bij ggo's is het uitgangspunt dat van de beheersing van het leven. Dat is de reden van alle emoties. Daarom zijn de ggo-vrije productieketens onverenigbaar met ggo-productie. Het is aan de Vlaamse overheid om die productieketens gescheiden te houden. Het gaat immers over fundamentele keuzes die betrekking hebben op levensvragen.

De co-existentieregeling heeft in de eerste plaats tot doel ggo-teelten zo veel mogelijk vrijheid te bieden. Als de drempel door de aard van de ggo's zelf te hoog komt te liggen, wordt die snel en doelbewust verlaagd ten koste van de vrijheid en de bescherming van andere teeltmethodes, ten koste van milieu, volksgezondheid en de vrije keuze van de consument. De wijzigingen die nodig zijn om er een werkbare regeling van te maken, zijn zo fundamenteel en diepgaand dat er maar één conclusie mogelijk is: het werk moet overgedaan worden.

3. De wetenschappelijke organisaties

3.1. *Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie (VIB)*

De heer René Custers, Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie (VIB): Een co-existentieregeling is het logische gevolg van het Europese beleidsprincipe van de keuzevrijheid zoals vervat in de regeling van de etikettering, gecombineerd met het biologische gegeven van de uitkruising en andere vormen van vermenging. Co-existentie is geen milieukwestie, is geen voedselveiligheidskwestie, is geen milieuschadekwestie en heeft op zich niets te maken met de markttoelating van ggo's. Die andere kwesties worden in andere regelingen behandeld. De milieuveiligheid is op Europees niveau geregeld en in een federaal koninklijk besluit. De voedselveiligheid, de etikettering en de traceerbaarheid zijn geregeld in Europese verordeningen. De milieuschade stamt

uit een Europese richtlijn maar is omgezet in het Vlaamse Milieuschadedecreet. Ook op het federale niveau is er een specifieke regeling voor de milieuschade van de introductie van ggo's.

Ik wil het ontwerp toetsen aan drie criteria: is het werkbaar, is het eerlijk, biedt het rechtszekerheid? De belangrijkste uitgangspunten van het ontwerp zijn de vrijwaring van de keuzevrijheid, de bescherming van conventionele en bioboeren tegen economische teeltschade en de bescherming van de ggo-teler tegen foutloze aansprakelijkheid.

De principes staan duidelijk in het ontwerp. Wat betekenen die principes nu eigenlijk in praktijk? Rond een ggo-veld zal een isolatieafstand en een meldingafstand afgebakend worden. De juiste reikwijdte van die afstanden zijn nu nog niet vastgesteld. Niet-ggo-telers binnen isolatieafstand kunnen bezwaar aantekenen in geval van een reëel economisch belang. Voor velden die zich geheel of gedeeltelijk binnen de meldingafstand bevinden, kunnen telers toch nog in aanmerking komen voor een schadevergoeding. De isolatieafstand wordt op wetenschappelijke basis bepaald, verder zou er geen vermenging boven de drempel mogen zijn. Als er door onvoorziene omstandigheden toch schade is buiten die afstand, vormt de schademogelijkheid binnen de meldingafstand een extra garantie.

Elke regeling vergt administratie. Het ontwerp heeft het over een kennisgeving, een intentieverklaring, een bezwaar. De ggo-teler betaalt ook een bijdrage aan het fonds. Na inschrijving in het register moet de ggo-teler melden dat de teelt zal plaatsvinden aan de perceelseigenaar, de loonwerker, de mede-eigenaar van de machines. De ggo-teler zal dus moeten voldoen aan een heel aantal administratieve verplichtingen. De ingewikkelde regeling zou potentiële ggo-telers kunnen afschrikken, maar een eenvoudiger werkwijze is niet haalbaar, want niet sluitend.

Wat gebeurt er nu in de praktijk bij tegengestelde belangen? Als iemand een reëel economisch belang inbrengt tegen de teelt van een ggo, zijn er een aantal oplossingen mogelijk. Het ontwerp heeft het onder meer over een opkoopregeling. Het is ook mogelijk om het teeltplan aan te passen. Ook in het ggo-veld zelf zijn aanpassingen mogelijk, bijvoorbeeld randrijen met niet-ggo's aanplanten. De telers kunnen ervoor zorgen dat de bloeitijdstippen elkaar niet overlappen, al is dat in België moeilijk te realiseren. Specifieke lokale omstandigheden kunnen een grote

barrière tussen twee velden scheppen. Twee bomenrijen en een weg tussen de percelen hebben bijvoorbeeld een sterk isolerend effect.

Een commissie zal de bezwaren behandelen. VIB pleit ervoor dat die commissie een ruime werkingsvrijheid krijgt zodat ze op een flexibele manier de belangen van beide partijen kan dienen. Als er geen oplossing mogelijk is, verbiedt het ontwerp van decreet duidelijk de teelt van het ggo.

De conventionele boeren en de bioboeren zijn bijzonder goed beschermd als hun economisch belangen geschaad worden. Via de bezwaarregeling kunnen ze een aantal zaken afdwingen. Boeren hebben de vrije keuze om bewust geen ggo's te telen. Ze worden ook beschermd bij uitzonderlijke vermenging buiten de isolatieafstand. Ze hoeven geen bijdrage te betalen voor het fonds.

Van de conventionele en de bioboeren wordt wel tolerantie gevraagd voor kleine sporen van vermenging, totale scheiding is in praktijk immers niet mogelijk. Als telers aan een lastenboek willen voldoen dat een andere tolerantiedrempel oplegt dan de wettelijke, moeten ze zelf de inspanningen leveren om aan dat lastenboek te voldoen. Beide aspecten zijn een gevolg van de Europese regelgeving en de Europese aanbevelingen.

De kans bestaat dat het fonds onvoldoende middelen bevat om alle schade te vergoeden. Dat kan zeker het geval zijn in de beginjaren als er slechts een beperkte ggo-teelt is en dus weinig bijdragen geïnd zijn. De vraag is of de overheid een garantieregeling moet overwegen.

Omdat het een kaderdecreet betreft, zijn er heel veel uitvoeringsbesluiten nodig. Die moeten voldoen aan een aantal voorwaarden onder meer in verband met de administratieve eenvoud, de uitvoerbaarheid, de wetenschappelijke juistheid, gelijke rechten en eerlijkheid. De uitvoerbaarheid van het decreet zal voor een groot deel nog afhangen van de invulling van die uitvoeringsbesluiten.

Het co-existentieontwerp voldoet aan de EU-aanbeveling. Vlaanderen heeft erover overlegd met Europa en er zijn geen grote meningsverschillen meer. Het blijft evenwel een evenwichtsoefening tussen rechten en belangen. De keuzevrijheid voor elke teeltwijze vraagt noodzakelijkerwijze enige tolerantie. De administratieve verplichtingen van het ontwerp zijn

onvermijdbaar. Voorts moet nagegaan worden of de financiële beschermingsgaranties van de conventionele en bioboeren voldoende zijn.

3.2. *Universiteit Gent*

De heer Dirk Reheul, Universiteit Gent: Ik ben een agronoom en plantenveredelaar en zal het ontwerp vanuit wetenschappelijke hoek zo objectief mogelijk bespreken. De juridische kant van de zaak zal ik niet behandelen. Het ontwerp zegt niets over een paar heikele punten. Het ontwerp tracht de vermenging te regelen, maar een van de voornaamste maar minst te regelen vermengingsbronnen is vermenging door kruisbestuiving. Het is in deze discussie niet mogelijk te veralgemenen, ik zal dat bewijzen met een aantal technische feiten.

Lang niet alle gewassen bloeien, dus verspreiden ze niet allemaal stuifmeel. Dat betekent niet dat er geen contaminatie mogelijk is. Als stuifmeel van het ene gewas wegwaait, waait het in alle richtingen, meestal met de wind mee maar ook tegen de wind in. Onbedoelde besmettingen zijn dus onvermijdelijk. Een gevalstudie uit Zwitserland bewijst dat er zelfs op grote afstanden besmettingspieken optreden. De stuifmeelconcentratie neemt af met de afstand. Bij maïs is de concentratie stuifmeel na 50 meter klein maar niet onbestaand. Wind is onvoorspelbaar, kan stuifmeel meenemen over grote afstanden. Het is mogelijk dat er op grote afstand een kruisbestuiving plaatsvindt. In Italië is de kruisbestuiving ook bestudeerd: in aanpalende velden en in verder afgelegen velden. Hoe verder de afstand, hoe minder groot de contaminatie.

Co-existentie is heel regioafhankelijk. De wetgever moet kiezen tussen strakke en flexibele maatregelen. Een mogelijkheid is het creëren van bufferzones van niet-transgene gewassen. In bloeitijd hangt er boven de velden een stuifmeelwolk. Als die zich verplaatst botst ze met de stuifmeelwolken van andere velden. De wolk houdt dus de andere wolk tegen. Ook de vertrekkende stuifmeelwolk kan tegengehouden worden door een stuifmeelwolk van niet-transgene gewassen rond transgene gewassen. Zo'n buffer blijkt beter te beschermen dan afstand. De beste bescherming is trouwens een buffer zaaien rond een niet-transgeen veld.

Niet alleen kan een niet-transgeen veld besmet worden door een transgeen veld, ook het omgekeerde is mogelijk: transgene velden kunnen besmet worden

door niet-transgeen stuifmeel. Vandaag is dat geen discussiepunt, maar het is niet gezegd dat het zo blijft.

Er zijn heel wat studies die de afstand berekenen in functie van de grootte van de velden en de tolerantiedrempel. Die studies gaan uit van kruisbestuiving. Afhankelijk van de transformatie in een transgene plant, zijn meer of minder stuifmeelkorrels drager van het nieuwe gen. Niet elke stuifmeelkorrel is drager van het transgen. Daarmee moet rekening gehouden worden bij de berekeningen, zo niet zijn vergissingen onvermijdelijk.

Uit de gegevens van alle studies zijn een aantal vuistregels te distilleren. Zuivere zaaizaden zijn daarbij het uitgangspunt. Als die er niet zijn, moeten de conclusies enigszins verfijnd worden. Als velden groter zijn dan 5 hectare, is er niet veel afstand nodig om beneden de drempel te blijven. Hoe groter de velden, hoe kleiner de afstand; hoe kleiner de velden, hoe groter de afstand. Voor velden kleiner dan een hectare is er ongeveer 50 meter afstand nodig om beneden de tolerantiedrempel te blijven. In Spanje worden transgene producten geteeld. Een Spaans voorbeeld van een akker maïs van ongeveer 1 hectare groot, gelegen tussen de transgene teelten, resulteert in een besmetting van 0,01 percent van het ene gen en 0,28 percent van een ander. Ook metingen op andere plaatsen bewijzen dat de ongewenste uitzaaiingen nogal meevallen: van 0 tot 1,89 percent.

In Spanje wordt besmetting tegengegaan door het spreiden van bloeiperiodes. In Vlaanderen is dat geen optie. Daarvoor is het groeiseizoen te kort. In sommige delen van Vlaanderen is bijna de helft van de landbouwgrond ingezaaid met maïs. Daarenboven zijn de velden klein en versnipperd. Stel nu dat 10 percent van de boeren op hun grootste veld een transgeen gewas zaaien. In gebieden waar op meer dan de helft van de gronden maïs geteeld wordt, zouden 60 percent van de velden binnen een isolatieperimeter van 300 meter vallen. Volgens het ontwerp van decreet zou de teler dus meer dan 60 percent van alle boeren in de regio op de hoogte moeten brengen van zijn ggo-teelt.

Als willekeurig, dus over alle telers, op 10 percent van de velden ggo's groeien, moeten de telers, bij een isolatieafstand van 300 meter, twee derden van de landbouwers uit de regio verwittigen. Als de uitvoeringsbesluiten dus een grote isolatieafstand opleggen, maken ze zo co-existentie de facto onmogelijk.

Velden clusteren is een oplossing. Als boeren met elkaar praten en samen de beste velden uitkiezen om een transgeen gewas te verbouwen, kunnen de beslommingen twee tot vijf keer verkleinen. Goede afspraken kunnen ervoor zorgen dat er minder velden binnen de isolatieafstand liggen.

Kortom, elke co-existentieregeling leidt tot vermindering van de vrijheid in een teeltplan. De graad daarvan is afhankelijk van de striktheid van de regeling. Hobbyboeren kunnen transgene gewassen op hun velden zetten, ze kunnen dus zowel aanstoker als slachtoffer zijn.

Als het principe geldt dat de vervuiler betaalt, is het billijk dat de niet-transgene teler geen kosten mag hebben, bijvoorbeeld voor analyses en controles. Als het fonds alleen gestijfd wordt met bijdragen van ggo-telers, zal het in het begin niet veel geld bevatten.

Cruciaal is de zuiverheid van de zaden. Als die al vermengd zijn, is het heel moeilijk om de aansprakelijkheid te bepalen en verantwoordelijkheden aan te duiden. Loonwerkers moeten op korte termijn heel veel oogsten en kunnen zich niet permitteren om machines te reinigen. Een maaidorsmachine heeft heel wat hoekjes en kantjes, daarin zitten kilo's graan. Het kost tijd en moeite om dat eruit te krijgen. Een paar kilo graan op tien ton is natuurlijk maar een fractie.

Extra aandacht moet besteed worden aan de zaadproductie van grassen en granen en telersselecties. Die moeten immers zeker zuiver blijven.

Transgenen zijn beschermd door het octrooirecht. Als transgenen in iemands zaden terecht komen, bezit die onbewust iets wat aan een ander toebehoort. In Canada heeft de rechter boeren veroordeeld voor het onbewust in bezit hebben van de transgenen. Co-existentie regelen is verschrikkelijk ingewikkeld. Elke wettelijke regeling zal hiaten bevatten. Veralgemening is uit den boze, het komt erop aan verder na te denken dan de kortste afstand.

II. VRAGEN VAN DE SUBCOMMISSIE

1. Vragen aan de vertegenwoordigers van de landbouworganisaties

Mevrouw Vera Dua: Na de uiteenzettingen is het debat dat al niet gemakkelijk was, hallucinant gewor-

den. Het parlement moet zich uitspreken over een ontwerp van decreet, en ik voel me daarbij geprangd tussen hamer en aanbeeld. Enerzijds ben ik tegen het ontwerp omdat ik tegen de introductie van ggo's ben. Anderzijds zullen er ook zonder regels ongelukken gebeuren, tenzij we de Europese regels strenger interpreteren. Een derde optie is ggo's gewas per gewas te verbieden met telkens een goede argumentatie. De wetenschappers hebben hier vandaag al goede argumenten gegeven. Vlaanderen heeft immers kleine percelen en een ingewikkeld landbouwsysteem. Het ontwerp is trouwens ook heel erg ingewikkeld.

Het verbaast me dat Boerenbond op een relatief korte periode een bocht van 180 graden gemaakt heeft. Over ggo's waren Groen! en Boerenbond het voorheen eens. Waarom kiest Boerenbond nu volop voor een regeling van ggo's? Dat is immers veeleer in het belang van de multinationals en niet van de boeren. Wie is eigenlijk vragende partij voor de co-existentieregeling? De consument wil het niet, zeer veel boeren eigenlijk ook niet. Ook grootwarenhuizen focussen sterk op ggo-vrij. Voor wie rijden de organisaties die moeilijke koers die bijna niet te winnen is?

De teneur maar ook de regelgeving is in het Waalse Gewest veel strenger. De minister daar heeft duidelijk gezegd dat hij een decreet zal maken dat de ggo-teelt zo moeilijk mogelijk maakt. Hebben de organisaties contact met hun Waalse zusterorganisaties? Hoe komt het dat er zo veel verschil is?

De heer John Vrancken: Enerzijds pleit men voor betaalbare landbouwproducten, anderzijds verzet men zich tegen de toepassing van ggo's. Daarenboven zijn de landbouwgronden schaars. Daardoor moeten de gronden meer produceren. Ik begrijp de bezorgdheid van de landbouworganisaties. Anderzijds ervaar ik een intolerantie van de andere sprekers tegenover ggo's. Het is opvallend dat vanuit linkse hoek wel gepleit wordt voor tolerantie in de maatschappij, maar dat die strekking zeer intolerant is voor innovatieve productieprocessen. De Vlaamse overheid investeert in onderzoek en ontwikkeling, maar deinst ervoor terug de resultaten ervan in de landbouw te implementeren. Het is echter nog niet bewezen dat ggo's schadelijk zijn.

Kiezen de landbouworganisaties voluit voor ggo's? In hoeverre steunt hun achterban de keuze?

De heer Bart Martens: ABS zegt dat een maatschappij die kiest voor ggo-vrije producten, de kosten daarvan moet dragen. In een open brief in De Standaard

merkt Vredeseilanden op dat de huismerken van de grootwarenhuizen ggo-vrij zijn. De huismerken zijn goedkoper dan de andere merken. Wat is dan precies de meerkost van ggo-vrije producten? Eigenlijk bewijzen de huismerken dat ggo-vrij niet noodzakelijk tot een stijging van de kosten leidt.

Boerenbond pleit voor een betaalbaar beleid inzake patenten. Moeten de kosten die de ggo-vrije sector ten gevolge van de co-existentiebenadering lijdt, dan ook niet gedragen worden door diegenen die voordeel halen uit het gebruik van de ggo-producten? Hoe denken de landbouworganisaties daarover?

In de reguleringsimpactanalyse (RIA) staan verschillende opties. De eerste is niets doen, maar dat is het slechtst van allemaal want dan kunnen ggo's toegepast worden zonder regels. Een tweede mogelijkheid is de co-existentieregeling, een derde mogelijkheid is gewas per gewas beoordelen of ggo's toegestaan worden. Boerenbond pleit voor een duurzaam en maatschappelijk verantwoorde toepassing van ggo's. Is dat een pleidooi voor de derde benadering?

De vrije keuze is een ander beleidsprincipe van Boerenbond. Dat gaat in tegen de RIA: de vermenging tussen de verschillende productietypes is onvermijdelijk. De producent zal niet vrij kunnen kiezen, maar de consument evenmin. Wat denken de landbouworganisaties van die analyse van de RIA?

Fedis vraagt om economische schade in de distributieketen ook te laten vergoeden. Wat vinden de landbouworganisaties daarvan? Hobbylandbouw is buiten de schaderegeling gehouden, maar dat betekent ook dat de verantwoordelijkheid van de hobbylandbouw buiten beschouwing gelaten wordt. Wat is het standpunt van de landbouworganisaties daarover?

De economische schade aan de imker valt buiten het bestek van het fonds. Nu wordt enkel ecologische schade ten gevolge van een vermenging van ggo met niet-ggo gedekt. De economische schade bij de imkers kan veel hoger zijn dan enkel de gevolgen voor de honingproductie. De bijen zijn immers ook van cruciaal belang voor de fruitteelt. Het Vlaams Parlement heeft een resolutie goedgekeurd om de schrikbarende daling van het aantal bijen en de economische gevolgen daarvan op de fruitteelt voort te onderzoeken. Is dat geen reden om ook die economische schade te laten dekken door het fonds?

Pleiten de landbouworganisaties voor een systeem van objectieve aansprakelijkheid, dat dergelijke scha-

degevallen niet afschuift op de boer maar op de producenten van het zaaigoed? Dat is wel een federale aangelegenheid. Dat systeem kan dan ook de schade aan milieu en natuur en eventueel de volksgezondheid dekken.

VIB noemt de 0,9-norm een incorrecte omzetting van het Europese richtsnoer over etikettering, BioForum zegt dat Europa geen enkele norm bepaalt. Kunnen de sprekers daarover meer duidelijkheid verschaffen? Kunnen de lidstaten andere drempels hanteren? Zo ja, welke drempels hanteren andere lidstaten om contaminatie te beoordelen?

Mevrouw Tinne Rombouts: De co-existentieregeling is een complexe materie. Het ontwerp is een omzetting van de Europese regelgeving, op zich betekent het niet de intrede van ggo's. Hoe beoordelen de landbouworganisaties de praktische haalbaarheid van de regeling voor de loonwerkers? Zijn bijkomende maatregelen voor de loonwerkers nodig, of hebben zij een beperkte impact? Zijn loonwerkers bereid om extra veiligheidsmaatregelen te nemen?

Heeft de introductie van ggo's die toegestaan zijn en al in andere landen gebruikt worden, een impact op de economische leefbaarheid van de landbouwsector?

BioForum zegt dat de 0,9 percentnorm niet in de Europese regels opgelegd wordt. Het is de bedoeling dat alle productiemethoden dezelfde norm halen. Bedreigen strengere normen dan de Europese ook niet de biologische teelt? Zal dat voor problemen zorgen bij de afzet? Hebben onze buurlanden aparte normen voor de biologische landbouw?

De consument zou geen vrije keuze meer hebben. Betekent dat dat de etikettering strenger of anders georganiseerd moet worden? De kosten voor ggo's worden verdeeld over de ggo-teler en de niet-ggo-teler. Is die verdeling een goede regeling of zijn er bijstellingen nodig?

De heer Guy Depraetere, ABS: De huismerken van de grootwarenhuizen zijn inderdaad ggo-vrij. De grootwarenhuizen pakken daar trouwens mee uit. Op dit moment zijn er echter nog geen transgene producten in Vlaanderen. De enige uitzondering zijn de ingevoerde voeders. Ggo's worden hier echter nog niet geteeld. Als de co-existentieregeling in voege treedt, zullen er zowel ggo's als niet-ggo's in omloop zijn. Dan zal er vast en zeker een prijsverschil zijn. Ggo-soja is 30 percent goedkoper dan de ggo-vrije soja.

Dat maakte het voer vorig jaar zo duur, dat de landbouwers gevraagd hebben om de norm in de labels te versoepelen en zo het concurrentienadeel te compenseren.

De regeling moet inderdaad per gewas aangepast zijn. Aardappelen, resistent aan de fytoftora-plaag, zijn een heel andere zaak dan maïs. Bij aardappelen is immers geen stuifmeelcontaminatie mogelijk. Misschien is het mogelijk gebiedsgericht te werken, waarbij bijvoorbeeld in gebieden waar meer dan de helft van de gronden voor de maïsteelt bestemd zijn, meer oppervlakte voor transgene maïs bestemd wordt. Dat zou ook de aansprakelijkheidsregeling eenvoudiger maken.

Over de objectieve en generieke aansprakelijkheid, eventueel betaald door de overheid, vindt ABS dat de boer alleen maar eenvoudige en duidelijke regels vooral over de afstand moet respecteren. Aansprakelijkheid is echter een brug te ver. Boeren die kiezen voor ggo-vrije teelten, moeten niet betalen voor de anderen. Het is misschien beter een taks te heffen op ggo-zaaizaad en daarmee het fonds te stijven. Schade is trouwens beperkt tot economische schade

Om het eenvoudig te houden, wordt het gebruik van transgeen zaaigoed misschien beter verboden voor de hobbytelers.

De loonwerkers vormen inderdaad een probleem. Bij de aardappelen is er een vergelijkbaar probleem met het bruinrot. Als er een infectie is, wordt een schutkring afgebakend. Als loonwerkers van perceel veranderen, moeten ze dan telkens hun alaaam reinigen. De loonwerkers proberen de besmette percelen dan na elkaar af te werken. De loonwerker wordt betaald voor het reinigen van de machine door diegene die de besmette percelen bezit. Het is inderdaad een hele opgave, maar het kan worden opgelost.

Ggo's zullen niet direct een oplossing bieden voor de landbouwcrisis. Grotere percelen en gemakkelijkere productiemethodes zullen alleen maar leiden tot een hogere productie. Dat zal de prijzen drukken. ABS prefereert een kleinere maar beter betaalde opbrengst.

Als de distributie ggo-vrije producten vraagt, zal de landbouw zich daar naar schikken. Zij volgen de publieke opinie.

De vrije keuze is gemakkelijker voor de consument dan voor de boer. De eerste moet immers maar naar

de etiketten kijken. De landbouwer moet echter ook zijn vrijheid behouden en kunnen kiezen voor ggo-vrije teelt. ABS vindt dus dat de ggo-teler moet opdraaien voor de kosten.

Mevrouw Leen Laenens, BioForum: BioForum is in ieder geval geen vragende partij voor de nieuwe regeling. Bij de regionalisering is er afgesproken dat er een protocol moest afgesloten worden zodat de wetgeving voor de biologische teelten in Vlaanderen en Wallonië gelijklopend waren. Dat is ondertussen gebeurd. Dat moet zeker voor de co-existentie van toepassing zijn. BioForum dringt aan op een samenwerkingsakkoord met het federale en Waalse niveau. Dat is zeker belangrijk voor bioboeren aan de taalgrens, die velden in Vlaanderen en in Wallonië hebben. Onze zusterorganisatie deelt dat standpunt.

In alle documenten van de Europese Commissie staat dat diegene die de innovatie introduceert, ook verantwoordelijk is voor de consequentie van de innovatie. Daarover bestaat geen discussie. Eerst moeten alle ggo's zeker veilig verklaard worden, vooraleer een gelijkwaardige co-existentie tussen de landbouwsystemen mogelijk is. In november heeft de Europese ministerraad nog gezegd dat er te weinig prognoses zijn die zekerheid kunnen bieden, hij stelde voor het voorzorgprincipe te hanteren.

Iedereen pleit ervoor om maximaal de eigen kwalitatieve voedselproductie in de distributieketen te krijgen. Het risico bestaat dat er, om de garantie van ggo-vrij te behouden, veel meer goederen zullen worden geïmporteerd. Ook BioForum vindt het beter om per teelt een regeling uit te werken. Zo kunnen alle onderzoeken mee in rekening gebracht worden. Een gebiedsgerichte benadering is een goede werkwijze, maar dan is een register van de ggo-vrije percelen nodig. Zo kan bepaald worden waar een ggo-vrij gebied kan worden afgebakend.

Bij het probleem van de imkers klopt het dat vooral de fruitteiler de schade zal betalen. Dat is een van de grote hiaten in het ontwerp van decreet.

BioForum pleit voor objectieve aansprakelijkheid. Diegene die de ggo introduceert moet daarvoor aansprakelijk gesteld worden. Het zal dus vooral de producent van de zaden zijn en niet zozeer de boer zelf die moet bijdragen.

Voor de keuze tussen de 0,1 of de 0,9-percentnorm verwijs ik naar de uitgebreide tekst van BioForum. Twee dingen worden verward. 0,9 percent is de grens

voor de etikettering van het eindproduct. Om die norm te halen, is het nodig een lagere norm aan het begin van de productieketen te hanteren. Als er een norm bepaald wordt, is het moeilijk vol te houden dat het gaat om technisch en moeilijk te vermijden besmetting. Een norm, een grens is iets anders dan een onvermijdelijke overschrijding. Daarom zeggen juristen dat dat onmogelijk als norm kan worden gehanteerd. Omliggende landen zoals Duitsland hanteren de 0,1 percentgrens voor biologische teelten.

Europa heeft vooral belang bij het benadrukken van de kwaliteit van zijn producten. Een Europese verordening regelt al sinds 1992 de biologische productie. Voorts zijn er de beschermde producten van de regionaal beschermde gebieden, maar ook nog andere systemen. De Europese landbouwhervorming gaat dan weer voor de plattelandontwikkeling. Als dat de beleidskeuze is, moet Europa consequent zijn: het is te vroeg om de co-existentie toe te staan.

De invloed van de hobbyboeren is ook gebleken bij de gewasbeschermingsmiddelen. De economische sector heeft strenge normen, de privésector was tot voor kort volledig vrij. Dat had verstrekken gevolgen. Nu pas legt het federale niveau dat aan banden. Inzake ggo's kunnen de hobbyboeren zowel slachtoffer als oorzaak zijn van vermenging. Het komt erop aan om zich daarvan van bij het begin bewust te zijn.

De heer Peter Van Bossuyt, Boerenbond: Boerenbond is inderdaad sinds 2006 veranderd van standpunt omdat hij niet blind kan blijven voor de ontwikkelingen op wereldvlak. In de andere werelddelen, vooral in Amerika, is er een explosie van toegestane ggo's. In tegenstelling tot Europa hebben landen als de VS wel vertrouwen in de wetenschap. Daar worden de voorstellen van de Food Administration wel gevolgd. De praktijk in die landen bewijst trouwens de mogelijkheden van de ggo's. Er zijn wel al een aantal problemen inzake inmenging bekend maar uiteindelijk blijven die beperkt. Daarenboven heeft Europa een aantal ggo-rassen goedgekeurd. Het is weinig zinvol blind te blijven voor die ontwikkelingen. Een derde reden voor de ommezwaai is de wortelboorder bij maïs. Die heeft hier een paar jaar geleden huisgehouden, gelukkig hebben de landbouwers de plaag snel ingeperkt. De machines van de loonwerkers werden daarvoor na elk veld gereinigd. De plaag heeft Boerenbond de ogen geopend. Zouden we nog zo weigerachtig staan tegenover ggo's als dergelijke plagen geregeld voorkwamen?

Daarom heeft Boerenbond beslist om zijn mening over ggo's te herzien. Een tweede conclusie was dat een co-existentieregeling dringend was. Het heeft immers geen zin te wachten tot de problemen zich voordoen. Dan moet er snel beslist worden en is de regeling allicht niet doordacht. Een laatste reden is dat Boerenbond ingezien heeft dat ggo's mogelijkheden bieden. De organisatie is steeds op zoek naar innovatiemogelijkheden. Ggo's bieden onder meer kansen op het vlak van bijvoorbeeld biofuel, zetmeelproductie. Zomaar ggo's afwijzen, zou betekenen dat we onze ogen sluiten voor de realiteit. Wel vergen ggo's een degelijke co-existentieregeling.

Er zijn grote verschillen tussen gewassen. Vaak wordt bij ggo's onmiddellijk gedacht aan maïs en koolzaad. Voor dit laatste gewas zijn er in sterk versnipperde landbouwgebieden zoals Vlaanderen trouwens heel wat problemen te verwachten. Maar het gaat ook over appels, aardappelen en bieten. In het jaar dat er bieten zijn, produceert de plant geen zaad. Dat gebeurt pas het jaar nadien. Dat jaar komt het erop aan na te gaan of alle planten verwijderd zijn. Voor de Boerenbond is het dus heel belangrijk dat er per gewas een besluit is. De begeleidende nota bij het ontwerp stelt expliciet dat de regering bijkomende maatregelen kan nemen om de problemen van de imkers op te lossen. De problemen van de imkers hangen trouwens ook af van gewas tot gewas. Bij bieten bijvoorbeeld zullen ze weinig problemen ondervinden.

Volgens het ontwerp zal de ggo-teler het grootste deel van de kosten dragen. Het grootste probleem zal zijn wie de analysekosten zal betalen. Daarom is het belangrijk om voorbereid te zijn. Zo kunnen er stalen genomen worden bij de oogst en bij de teelt. Die stalen worden dan verzegeld en pas geanalyseerd bij problemen.

De vraag van Fedis om de economische schade van de distributie te vergoeden, is eigenlijk achterhaald. Ook bij andere vormen van contaminatie, bijvoorbeeld met residu's van pesticiden, beschikken de distributeurs over de mogelijkheid om hun kosten op de schuldige te verhalen. Er is een contaminatieregeling.

Het Co-existentiedecreet regelt de economische schade en de keuzevrijheid. De parameter voor de economische schade, is of een product als ggo-vrij in de handel kan worden gebracht. De etikettering is daarvoor de beoordelingsgrond, 0,9 percent is de grens. Daarom geldt de norm ook voor zowel con-

ventionele als biolandbouw. Als de bioteelt verder wil gaan, is dat geen probleem, maar zullen zij daar zelf moeten voor opdraaien. Dat is trouwens nu ook al het geval: als een landbouwer een contract afsluit met een warenhuisketen om biologisch vlees te leveren, draait hij zelf op voor de kosten. Hij zal allicht een betere prijs krijgen, maar omdat de kosten hoger zijn, verandert er niet zo veel aan het rendement.

Huismarken zijn goedkoper omdat de publiciteitskosten veel lager liggen. De kostprijs wordt dus niet bepaald door het feit of het product ggo-vrij is of niet.

Het standpunt van Boerenbond over hobbyboeren hebt u deels correct weergegeven, namelijk het economische standpunt; het standpunt over de keuzevrijheid niet.

Bij mijn weten is er over de ggo's geen protocol met Wallonië, maar zeker niet over co-existentie. Misschien is dat wel het geval op het vlak van de bioteelt.

Mevrouw Vera Dua: Is zo'n samenwerkingsakkoord niet opportuun?

De heer John Vrancken: De landbouworganisaties zijn blijkbaar voorstander van ggo's. Is hun achterban het daarmee eens?

De heer Peter Van Bossuyt, Boerenbond: Ik ben mijn uiteenzetting begonnen met de beleidslijn van Boerenbond. Die beleidslijn is goedgekeurd door het congres. Ggo's die op wetenschappelijke basis erkend zijn door Europa, moeten als ze hier kunnen gedijen, toegestaan worden.

2. Vragen aan de vertegenwoordigers van de milieuorganisaties

Mevrouw Vera Dua: Wat zal de invloed zijn van de ggo's op de biodiversiteit? Is het mogelijk daar dan een regeling voor te treffen? De landbouworganisaties gaan ervan uit dat organismen, toegestaan door het federale niveau of door Europa, veilig zijn. Hoe ziet BBL dat risico en hoe ziet hij de oplossing? Naar het schijnt zouden verzekeringsmaatschappijen het risico te groot vinden. Het zal dus de staat zijn of de boeren zelf die opdraaien voor de gevolgen.

Ik ben het met VODO eens dat de meeste consumenten en boeren vragende partij zijn voor ggo's. Het is

niet omdat Boerenbond een beleidslijn vastlegt dat de meeste boeren het daarmee eens zijn.

De heer Bart Martens: Het schadefonds dekt de schade aan milieu en natuur niet. Is dat de verantwoordelijkheid van de teler of van de producent? Er zijn immers geen afstandsregels voor natuurgebieden. Kan het gewest gewoon het bereik van het schadefonds uitbreiden of geldt de federale aansprakelijkheidsregeling? Als de federale regeling geldt, is er dan sprake van objectieve of foutaansprakelijkheid? De aansprakelijkheidsregeling waar Boerenbond daarnet naar verwees, is immers een foutaansprakelijkheid. Als iemand binnen de regels van de wet handelt, kan hij niet voor schade verantwoordelijk gesteld worden. Volgens de objectieve aansprakelijkheid is iemand aansprakelijk voor schade, zelfs als hij zich aan de regels van de wet gehouden heeft. Het volstaat dat er schade is en de band met een bepaalde zelfs legale activiteit aangetoond wordt.

Mevrouw Tinne Rombouts: Een aantal soorten en habitat zou volgens BBL geen bescherming hebben. De co-existentieregeling is daarvoor niet geschikt maar het staat evenmin in het Milieuhandhavingsdecreet. Hoe kan het volgens BBL best geregeld worden? Wat is de huidige impact van de ggo's op de natuur?

Wat is de wetenschappelijke basis van de BBL-cijfers onder meer over de zuiverheid van de zaadkwaliteit? Het is belangrijk dat dergelijke percentages maar ook de isolatieafstanden op wetenschappelijke basis bepaald worden.

De heer Jos De Meyer, voorzitter: Kunnen ggo's soelaas bieden voor voedseltekorten als de wereldbevolking toeneemt, bijvoorbeeld van 6 naar 9 miljard?

De heer Jan Turf, BBL: De aansprakelijkheid in het ontwerp slaat enkel op schade binnen de landbouw. De schade aan natuur en biodiversiteit kan geen deel uitmaken van het ontwerp, maar dat betekent niet dat het niet moet worden geregeld.

In de landbouwsector gaat het om een economische schade die herstelbaar is. Als een landbouwer vergoed wordt voor zijn economisch verlies, is het probleem opgelost. Als eigenschappen van transgene gewassen overzetten op verwante soorten, kan dat de biodiversiteit verminderen of een aantal ongewenste en onherstelbare neveneffecten hebben. Het is ook niet evident om die schade te bepalen. In vergelijking daarmee is de co-existentie tussen de diverse landbouwsoorten eenvoudig.

Vlaanderen heeft een Milieuhandhavingsdecreet. Een aantal soorten en habitat ontsnapt aan die regeling, omdat het decreet enkel slaat op de Europees gedefinieerde soorten en habitat. Voor de soorten die niet gedefinieerd zijn door Europa en die niet onder de landbouwgewassen vallen, is er momenteel geen regeling.

Verzekeringsmaatschappijen zijn absoluut niet bereid om dergelijke risico's te verzekeren. De onzekerheden zijn immers veel te groot. Als de specialisten van risicoschatting de zaak al te heikel vinden, gaat nu handelen allicht in tegen het voorzorgsprincipe. Het is beter te wachten op bijkomend wetenschappelijk onderzoek.

Als ggo's toch toegestaan worden, is het voor mij duidelijk dat niet de landbouwer maar de producent van de transgene gewassen zal moeten opdraaien voor de kosten. Hij draagt immers de verantwoordelijkheid. Het gaat immers niet op om de landbouwer op te zadelen met de gevolgen van beslissingen die ver boven zijn hoofd genomen worden. Daarom pleit ik voor een objectieve aansprakelijkheid. Als de ggo-producent wist dat er schade zou optreden en niet alle informatie ter beschikking gesteld heeft, zou je van een fout kunnen gewagen. Het is echter beter om de objectieve aansprakelijkheid in te voeren: wie voor schade zorgt, zal die moeten vergoeden. Het wordt wel ontzettend moeilijk om de teloorgang van of de ernstige schade aan een soort juist te kwantificeren.

Er zijn verschillende voorbeelden van de impact van ggo's op natuur. Op een bepaald ogenblik werd er een rijstsoort geïntroduceerd die kon overleven in een zilte omgeving. Die eigenschap is doorgegeven aan andere soorten. Daardoor werden estuaria overspoeld met voor die biotoop invasieve soorten die daar normaal gezien niet gedijden.

Aan elke wetenschappelijke ontdekking zijn twee kanten. Het is goed dat het DNA van soorten doorgrond en beïnvloed kan worden, maar de nieuwe soorten mogen niet geïntroduceerd worden vooraleer de gevolgen duidelijk zijn. De biologie, met zijn kennis over biodiversiteit en biotopen, leert ons dat de introductie van nieuwe soorten tot vreemde gevolgen kan leiden. In het systeem is immers alles met alles verbonden. Het is goed beide aspecten van de wetenschap te respecteren.

Op dit ogenblik zijn de isolatieafstanden niet wettelijk geregeld. De 0,9 percent voor de etikettering is de enige wettelijke norm. Het percentage contami-

natie tussen twee velden is dus evenmin vastgelegd. Het absolute maximum is 0,9 percent, anders kan het product niet meer als ggo-vrij op de markt gebracht worden. Het percentage transgene zaden dat zaaigoed mag bevatten, is de basis. Afhankelijk van dat percentage kunnen de andere stappen in het teeltproces meer of minder besmetting veroorzaken. Het percentage ggo's in het zaaigoed bepalen is een politieke bevoegdheid. Naargelang dat percentage hoger wordt, wordt de ruimte voor de andere fasen van het teeltproces kleiner. De tabel geeft gewoon aan welke isolatieafstand nodig is om een bepaald percentage te halen.

Europa heeft het over technisch niet-vermijdbare besmetting. De grens van het technisch onvermijdbare is wel wetenschappelijk vast te stellen. Daarom stelde ik voor om beide te combineren en na te gaan of de technisch onvermijdbare besmetting binnen de grens is die de politici willen bereiken, bijvoorbeeld een besmetting van 0,1 percent van het zaaigoed. Het zou wel kunnen dat het daardoor onmogelijk wordt om bepaalde gewassen in Vlaanderen te cultiveren.

De invloed van ggo's op de wereldvoedselvoorraad is onderzocht in twee studies. De eerste is een studie van de Wereldvoedselorganisatie die strategieën zocht voor het voeden van 9 miljard mensen. De transgene landbouw behoorde niet tot de vijf voornaamste strategieën. Er zijn dus andere belangrijkere prioriteiten. In een studie in opdracht van de Verenigde Naties is nagegaan of transgene gewassen grotere oogsten opleveren. De conclusie was dat het vandaag nog niet eenduidig vast te stellen is. Sommige gewassen leiden allicht tot meer opbrengsten en kunnen dus bijdragen tot een hogere voedselproductie, andere dan weer niet. Het idee dat transgene gewassen meer opbrengen is karikaturaal maar het valt niet uit te sluiten dat sommige ggo's wel degelijk productiever zijn.

De heer Koen Dhoore, VODO: Transgene gewassen zullen inderdaad nogal wat collaterale schade veroorzaken, ecologische schade is daar een van. Er zijn echter nog andere vormen van schade. Het volstaat niet om boeren bij besmetting het prijsverschil te laten betalen, of met hen een opkoopregeling vast te leggen. Biobedrijven wiens producten met ggo's besmet zijn, worden allicht gedurende twee jaar uit het biosysteem geschrapt, moeten omschakelen enzovoort. De gevolgen zijn vérstrekkend.

Wat de aansprakelijkheid betreft, gaat het Vlaams Parlement nu op zoek naar iemand die verantwoordelijk is voor schade, terwijl het zelf de ggo's toestaat.

Misschien is het eenvoudiger dat de overheid, zolang er onzekerheid is, zelf haar verantwoordelijkheid neemt en aan de wetenschap of de economische sectoren vraagt om de zaak duidelijker te bewijzen.

De huidige ggo's zullen allicht zorgen voor een krapere voedselbevoorrading. Ze zijn immers bedoeld voor de productie van biodiesel. 90 percent van het areaal ggo's zijn gemanipuleerd voor pesticidenproductie of -tolerantie. Ik geloof niet dat ze zullen zorgen voor meer en betere voeding. De limiterende factor van de voedselproductie is niet de mogelijkheid van de aardkorst om voedsel te produceren maar wel de duurzame regeneratie van het water. Gebaseerd daarop wordt de draagkracht van de wereldbol geschat op 4,5 tot 5 miljard mensen.

3. Vragen aan de vertegenwoordigers van de wetenschappelijke organisaties

Mevrouw Tinne Rombouts: De heer Turf zegt dat de vermenging in het zaaigoed maximum 0,5 percent mag bedragen. Voor de vermenging door materiaalgebruik of bij verdere verwerking spreekt hij over 0,3 percent. Waar komen die cijfers vandaan? Zijn ze wetenschappelijk onderbouwd? Zo ja, hoe?

De heer Jan Turf, BBL: De 0,5 percent is gewoon het cijfer dat in de wandelgangen het meest circuleert als de norm die de overheid zal vastleggen. Het was gewoon een voorbeeld. Dat cijfer is een politieke beslissing.

De heer Dirk Reheul, UGent: De norm van 0,5 percent voor het zaaigoed is een voorstel van de Europese Commissie. Afhankelijk van de wijze waarop planten zaden voortbrengen, is het gemakkelijker of net heel moeilijk om heel zuiver zaaizaad te bekomen. Bij kruisbestuivers is het lastiger dan bij zelfbestuivers. De 0,5 percent is een gemiddelde, gehaald uit de voorstellen die zijn besproken met zaaigoedproducenten. De zaaizaadproducenten kunnen geen 100 percent zuivere zaden meer garanderen. Daarom willen ze zich niet vastpinnen op zeer strenge normen. Tegenstanders van ggo's willen in principe een nultolerantie, de zaaizaadproducenten focussen op wat haalbaar is. Uit die discussies zijn cijfers gekomen die variëren van 0,1 tot 0,7%; hieruit is het gemiddelde gedestilleerd.

De heer Peter Van Bossuyt, Boerenbond: Transgenen verhogen inderdaad de productie niet, maar wel de oogstzekerheid. Dat zorgt voor een grotere oogst maar speelt vooral in op een productieverwachting. Regeneratie van water is inderdaad het probleem van de toekomst. Genetische manipulatie kan de droogteresistentie van gewassen wel verhogen.

Mevrouw Vera Dua: Zijn de sprekers betrokken bij de voorbereiding van de uitvoeringsbesluiten? Hebben ze daar advies over gegeven? Zo ja, wat is de inhoud van dat advies?

Hoe zien de wetenschappers de haalbaarheid van de ggo-vrije zones?

Momenteel gaat het vooral om maïsrassen die genetisch gemanipuleerd worden omdat ze anders klimatologisch niet geschikt zijn voor onze gronden. Welke andere gewassen zullen in de nabije toekomst gemanipuleerd worden?

Mevrouw Tinne Rombouts: Is de impact van ggo's op bijen al wetenschappelijk onderzocht? Hoe groot is de impact van niet-professionele gebruikers, als slachtoffer en als aanstoker? Hoe moet daarmee rekening gehouden worden?

Nultolerantie is niet haalbaar. Momenteel zijn er al ggo's, zonder dat er regels over zijn. In hoeverre beïnvloeden die nu al de toestand van de natuur in België?

Wordt op enige wijze gecontroleerd of geïmporteerde voedingsmiddelen ggo's bevatten?

De heer Karlos Callens: Er zijn te veel gewasbeschermingsmiddelen en fytoproducten, ggo's kunnen zorgen voor een drastische inperking van die middelen. Wat is de beste oplossing?

In sommige gebieden zou het informeren van de nabijgelegen telers een onbegonnen zaak zijn. Kan de spreker die redenering nog eens opnieuw uitleggen?

De heer Bart Martens: De minimum isolatieafstanden worden serieus kleiner als er een soort bufferstroken aangelegd zijn. Pleit de heer Reheul ervoor om in de uitvoeringsbesluiten gedifferentieerde afstanden in te voeren niet alleen in functie van de teelten, maar ook in functie van de plaatselijke omstandigheden (rand-

groen, bufferstroken)? Dat lijkt logisch maar zal de zaak compliceren.

De heer Jos De Meyer, voorzitter: De materie is complex en vergt genuanceerde maatregelen. Niets doen is blind blijven voor de Europese context. Blijkbaar zijn de uitvoeringsbesluiten belangrijker dan het kaderdecreet. Zijn dat juiste interpretaties?

De heer Dirk Reheul, UGent: Ik heb al advies gegeven over het ontwerp van decreet en zal dat ook doen over de uitvoeringsbesluiten.

Wetenschappelijk zijn ggo- en ggo-vrije zones een goed idee. Hoe meer de teelten gegroepeerd worden, hoe minder miserie met de omgeving. Uiteraard moet dat haalbaar zijn en mag het de vrijheid van boeren en telers niet te veel beperken. Dergelijke groepering zou echter wel kunnen leiden tot slechte landbouwpraktijken. Elk jaar hetzelfde gewas op dezelfde grond telen, is immers landbouwkundig geen goed idee.

Waarschijnlijk zullen de eerste ggo's die in Vlaanderen geteeld worden, maïs zijn. Andere gewassen kunnen mogelijk op korte termijn volgen: suikerbieten, aardappelen enzovoort, zoals ik in mijn presentatie heb getoond. Het ontwerp van decreet gaat niet over een specifiek gewas. Het is een generiek ontwerp dat in principe ook slaat op populieren, waarvoor nu een aanvraag geldt voor een veldproef. Er is hoe dan ook nog een lange weg te gaan, voor we ooit transgene populieren op grote schaal zullen zien verschijnen.

De heer René Custers, VIB: Als het over keuzevrijheid en economische schade gaat, vallen de populieren zeker onder het ontwerp.

De heer Dirk Reheul, UGent: Boeren denken economisch, ze zullen pas ggo's telen als ze er een economisch voordeel in zien. Als ze het niet doen, is er geen co-existentieprobleem. De consument kan dus wel degelijk invloed uitoefenen: wil hij geen ggo's, dan zullen de boeren niet snel geneigd zijn ze te telen en dan is er geen co-existentieprobleem.

Stellen dat de consument niet langer zal kunnen kiezen, is een verregaande generalisering. Als de consument geen transgene groenten of fruit wil, zal de boer die niet produceren. Op directe of onverwerkte producten heeft de consument dus een zeer grote impact. Dat is niet zo als het om verwerkte producten gaat. Het is hypocriet om geen vlees te willen eten van dieren gevoederd met bijvoorbeeld in Vlaanderen

geteelde transgene maïs. Vele van onze hoedieren eten immers al krachtvoer en daarin zitten toegestane transgenen. In de biologische landbouw mogen dieren geen transgeen voer eten: dit circuit biedt een alternatief voor wie absoluut en onder geen beding ggo's wil eten.

De invloed van transgenen op bijen is dubbel. De eerste mogelijkheid is dat de bijen zelf schade lijden: ze gaan dood, ze worden ziek, ze zijn minder energiek. Een andere mogelijkheid is dat er iets ongewenst in de honing terecht komt. Ik heb nog geen studies gelezen die zeggen dat bijen dood gaan of een andere negatieve invloed ondervinden van transgene gewassen. Het kan wel dat stuifmeel van transgene gewassen in de honing terecht komt. In gewicht uitgedrukt zijn dat geen grote hoeveelheden, in stuifmeelkorrels uitgedrukt wel. Als die allergeen zouden zijn, is dat niet verwaarloosbaar. Wat de invloed op de fruitteelt betreft, vormen ggo's geen probleem voor de bestuiving door bijen, tenzij de bestuivende bijen aan vitaliteit zouden verliezen of zouden dood gaan door transgenen, maar daarvoor zijn er tot op heden geen aanwijzingen.

De impact van de niet-professionele gebruiker is afhankelijk van het oogpunt. Allicht zullen de meeste geen transgene gewassen gebruiken, maar allicht zullen zij wel de invloed ervan ondervinden. Wie zelf zaden of gewassen produceert en die transgeenvrij wil houden, moet dezelfde rechten hebben als de professionele telers.

Ik ben niet goed geplaatst om te antwoorden op de vragen over controle van ggo's in de natuur. Dat heeft echter weinig te maken met het Co-existentiedecreet. Als een ggo toegestaan wordt, hebben bepaalde instanties onderzocht dat er geen negatieve effecten zijn voor natuur en mens en omgeving. Natuurlijk is het niet mogelijk te garanderen dat er nooit negatieve gevolgen zullen zijn.

Geïmporteerde zaaizaden worden goed gecontroleerd, maar ik weet niet of alle geïmporteerde stoffen even grondig gecontroleerd worden.

De keuze voor fytoproducten of transgenen moet gewas per gewas bepaald worden. In een aantal gevallen is het wel degelijk beter te kiezen voor transgene gewassen dan voor het overvloedige gebruik van fytoproducten. Nu eens voor het ene, dan weer voor het andere kiezen, kan ecologische en economische winst opleveren.

Ik pleit voor gedifferentieerde maatregelen. Waar isolatieafstanden geen oplossing bieden, kunnen barrières soelaas brengen. In gebieden waar veel dezelfde gewassen geteeld worden, zal het moeilijker zijn om co-existentie te realiseren door alleen isolatieafstanden op te leggen. Als veel velden met hetzelfde gewas ingezaaid zijn, vallen, zelfs bij kleine isolatieafstanden, enorm veel burens in de isolatiecirkel of in de meldingcirkel. In sommige gevallen zelfs tot twee derden van alle gebruikers.

De voorzitter geeft een goede synthese, de materie is complex en vergt genuanceerde maatregelen. Veralgemeningen zijn uit den boze. Niets doen is ook geen goede oplossing. De regeling moet gebaseerd zijn op de huidige wetenschappelijke kennis en kan eventueel nadien verfijnd worden. De uitvoeringsbesluiten zijn heel belangrijk en zullen de werkbaarheid van de regeling bepalen.

De heer René Custers, VIB: Ik ben geen tegenstander van ggo-vrije zones, maar wel een voorstander van de keuzevrijheid. Ggo-vrije zones moeten dus vrijwillig, door de betrokken boeren, afgesproken worden. Als Vlaanderen die afspraken formeel vastlegt, moet de mogelijkheid om eruit te stappen altijd blijven bestaan.

De heer Dirk Reheul, UGent: Europa bepaalt trouwens dat die zones vrijwillig en tijdelijk moeten zijn.

De heer René Custers, VIB: De Europese etiketteringregels leggen enkele uitzonderingen vast, bijvoorbeeld voor ggo-fermentatieproducten zoals additieven in brood en in kaas. Die producten zijn geproduceerd met behulp van een genetisch gewijzigd micro-organisme in een fermentor. Die producten hoeven niet geëtiketteerd te worden als ggo. Er was discussie over het feit of honing nu al dan niet onder de etiketteringregel valt, maar het uiteindelijke oordeel is niet duidelijk. Als honing niet onder de etiketteringregels valt, is het probleem voor de co-existentie en de economische schade opgelost. Ik wil aan de overheid vragen om daar helderheid over te krijgen op Europees niveau.

Het FAVV controleert vandaag de naleving van de etiketteringplicht. In zijn jaarverslag staat een overzicht van de producten die het controleerde en de stalen die het nam.

De voorzitter: Ik dank de sprekers.

De verslaggever,

Stefaan SINTOBIN

De voorzitter,

Jos DE MEYER
